نامه به سردبیر

آموزش مجازی و سکوت کلاسی؛ کرونا فرصتی برای نگاهی به واقعیت

رضا بهنام‌فر*

مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی/ آبان ۱٤۰۰؛ ۲۱(۳۵): ۳۷۰ تا ۳۷۲

سردبیر محترم مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی

ظهور پدیده کووید ۱۹ و پایداری آن با سویه‌های جدید در بستر سایر عوامل مؤثر و حرکت اجباری نظام آموزش در مقاطع مختلف به سمت و سوی آموزش مجازی به عنوان روش غالب و در اکثر رشته‌ها به عنوان تنها روش آموزشی، این سؤال را در ذهن ذی‌نفعان فرایند آموزش، به ویژه مجریان، متبادر می‌سازد که آیا روش‌های آموزش مجازی آن گونه که پیش‌تر به عنوان یک هدف و آرمان در نظر گرفته می‌شد؛ پاسخ‌گوی نیاز یاددهی و یادگیری هستند؟

در مورد مشکلات کلاس‌های درسی، پیش از دوره معاصر، مطالب بسیاری گفته و نوشته شده است. اکنون و در شرایط جدید، به نظر می‌رسد که بخشی از مشکلات قبلی تقویت شده‌اند. یکی از مشکلات مهم و تأثیرگذاری که پیش‌تر در کلاس های درسی مطرح بود، "سکوت کلاسی" است که به دلایل مختلف، پررنگ تر از گذشته؛ رفتار غالب در کلاس‌های درسی مجازی است. این امر نه تنها منجر به تضعیف آموزش و یادگیری می‌گردد، بلکه در رفتار و روابط اجتماعی دانشجویان نیز تأثیرگذار خواهد بود.

در فرایند یاددهی و یادگیری و دستیابی به اهداف آن، گفتگو و تعامل نقش پایه‌ای دارد(۱). تعامل در کلاس درس از نوع کلامی و غیرکلامی است. تعامل غیرکلامی در ارتباط با پاسخ‌های رفتاری در کلاس درس و از طریق رفتارهایی همانند تکان دادن سر، بالا بردن دست، حرکات بدنی و تماس چشمی است. تعامل کلامی شامل تعامل‌های نوشتاری و برقراری ارتباط با دیگران از طریق مکتوب نمودن ایده‌ها و نوشتن کلمات است. تعامل شفاهی نیز شامل صحبت کردن در کلاس درس، پاسخ به سؤالات، پرسیدن سؤال، اظهارنظر و شرکت در بحث‌های کلاسی است(۲). از عدم مشارکت در فرایند آموزش به عنوان سکوت کلاسی یاد می‌شود که شامل عدم اظهارنظر، عدم مشارکت در بحث‌های کلاسی، نپرسیدن سؤال و پاسخ ندادن به سؤالات مدرس و هم کلاسی‌ها است(۳). سکوت کلاسی یک پدیده پیچیده و چندوجهی است که انفعال فراگیران و ناامیدی مدرسین را به دنبال دارد(٤). سکوت تأثیری حیاتی بر فرایند تدریس و یادگیری دارد زیرا باعث می‌شود تا خودشان، هم‌کلاسی‌هایشان و مدرسین از به اشتراک گذاشتن دانسته‌هایشان محروم شوند(۵). یکی از مشکلات رایج در بین اعضای هیأت‌علمی، تمایل بسیار اندک به صحبت کردن و مشارکت مؤثر در بحث‌ها است؛ زیرا زمانی که فراگیران به سؤالات مطرح شده توسط مدرسین پاسخ نمی‌دهند، و یا سؤالی نمی‌پرسند؛ تعیین این که چه چیزی را فراگرفته‌اند، دشوار است(٦). اثربخشی آموزش به فراگیری صحیح آموزش‌ها بستگی دارد(۷).

* **نویسنده مسؤول:** دکتر رضا بهنام‌فر، دکترای مدیریت آموزشی، دانشگاه علوم پزشکی قزوین، قزوین، ایران. reza82br@yahoo.com

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۷/۱۳، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۷/۲۴

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

از آنجا که مشارکت فراگیران در فرایندهای آموزش و یادگیری موجب درگیری ذهنی(۸) و افزایش میزان یادگیری(۹) می‌شود؛ توجه بسیاری از پژوهشگران را به خود جلب کرده است. پژوهش‌ها نشان داده که تدریس فعال و مشارکتی سبب همکاری بیش‌تر فراگیران با یکدیگر و کاهش مشکلات مدیریتی در کلاس می‌گردد و فراگیران معتقدند که با تعامل کلامی معنادار، یادگیری بهتری دارند(۸).

تجربه آموزش مجازی در دوران کرونا، مجموعه‌ای از نکات قابل بررسی را پیش روی ذی‌نفعان می‌گذارد. از آن جمله: کیفیت زیرساخت اینترنت به عنوان بستر آموزش مجازی و در واقع به عنوان کلاس مجازی به ویژه در کلاس‌های آنلاین،مشکلات بعضی از دانشجویان در دسترسی به امکانات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری مورد نیاز و مناسب جهت این نوع از آموزش، عدم حضور بعضی از دانشجویان در کلاس‌های آنلاین مجازی و صرفاً فعال بودن نام کاربری دانشجو، تمایل مدرسین به ارائه تمام مطالب مد نظر در هر جلسه آنلاین به دلیل محدودیت‌های زمانی و نیاز به هماهنگی جهت تعریف کلاس‌های جبرانی و در نتیجه تمایل ناخواسته مدرسین به عدم مشارکت فراگیر جهت پایان مطالب در زمان کلاس، تکیه بیش از حد مدرس به ارائه پاورپوینت که از عوامل قابل بحث در کیفیت تدریس حتی در کلاس‌های حضوری بوده و در کلاس‌های مجازی پررنگ‌تر به نظر می‌رسد، ارائه حجم بالایی از تکالیف درسی از طرف بعضی از مدرسین جهت جبران کمبودها که کارایی آن نیازمند بررسی است، عدم برقراری تعامل غیرکلامی بین مدرس و فراگیر و در نتیجه عدم امکان بررسی وضعیت دانشجو در کلاس درس، عدم تعامل دانشجویان با یکدیگر؛ در کنار این موارد، آموزش مجازی از طریق کلاس‌های آفلاین که مختصر امید برای ایجاد تعامل آموزشی را نیز از بین می‌برد.

به طور پیش فرض، مزایایی نیز برای آموزش مجازی در نظر گرفته می‌شود که البته باید به این سؤال نیز پاسخ گفت که کدام یک از این «مزایای آموزشی» صرفاً از طریق آموزش مجازی قابل دسترس بوده و در آموزش حضوری قابل حصول نمی‌باشد.

آموزش مجازی به شکل کنونی آن و در بستر فرهنگی نظام آموزشی ما، به واسطه عدم وجود تعامل کلامی و غیرکلامی، سبب بروز رفتار سکوت کلاسی می‌گردد. در نبود مشارکت، کیفیت آموزشی به شدت کاهش می‌یابد. در کنار رفتار سکوت، عوامل دیگری که به آنها اشاره شد؛ باعث کاهش کیفیت آموزش می‌گردد که آثار این اتفاق، در آینده و در دوران پساکرونا دیده خواهد شد. همچنین عدم برقراری تعاملات علمی و اجتماعی فراگیران، آثار مخرب دیگری فراتر از آثار نامطلوب آموزشی، از خود به جا خواهد گذاشت. کلاس درس تنها محلی برای انتقال دانش نیست. بلکه جامعه‌ای کوچک ولی بسیار مهم است و نباید انتظار داشت که دانشجو به صورت منفعل در کلاس درس حاضر و فقط شنونده باشد. فراگیری که در کلاس کوچک درس، تمایل یا توان اظهارنظر نداشته باشد؛ در آینده نیز به احتمال زیاد با چالش‌هایی در ارتباط با مشارکت در امور جامعه روبه رو خواهد بود.

به نظر می‌رسد اکنون با وجود تجربیات جدید در عرصه آموزش مجازی، فرصتی فراهم آمده تا به دور از هیجانات و تصورات مثبت گذشته و منفی کنونی نسبت به این نوع آموزش؛ جایگاه واقعی انواع آموزش مجازی در بستر فرهنگی نظام آموزشی کشور مشخص گردد و برنامه ریزی عملیاتی و فارغ از آرمان‌گرایی غیرواقعی برای بهبود کیفیت آموزش و افزایش مشارکت دانشجویان در این فرایند صورت پذیرد.

منابع

1. Abbasi M, Maleki M, Romania S, Aalipour K. [Investigate the effect of social Skills Training on Reducing Classroom Silence, Fear of Negative Evaluation and Shyness of Female Students]. Education Strategies in

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

Medical Sciences. 2020; 13(4): 306-315. [Persian]
2. Tuan LT, Nhu NTK. Theoretical Review on Oral Interaction in EFL Classrooms. Studies in literature and language. 2010; 1(4): 29-48.
3. Behnamfar R. [Modern reticence]. Iranian Journal of Medical Education. 2014; 14(9): 829-830 [Persian]
4. Hashemi Z, Hadavi M, Shomossi N, Rezaeian M. Coaxing, Begging and Pleading for a Response: Reticence among Iranian EFL Students. Life Science Journal. 2013; 10(9s): 367-372.
5. Li H, Liu Y. A Brief Study of Reticence in ESL Class. Theory and Practice in Language Studies. 2011; 1(8): 961-965.
6. AbdulKarim NH, AhamadShah MI. Silence is Not Golden: Investigating Classroom Participation Anxiety among University Students. World Applied Sciences Journal. 2012; 20(2): 228-235.
7. Shaiegan f. [Investigating the Factors Affecting Students' Sleepiness in the Classroom]. Police Management Studies Quarterly. 2009; 4(3): 342-362. [Persian]
8. Mahmoodi F, FathiAzar S, Sfandyari R. [The Investigation of the Relationship between Active Participation of Students and Their Academic Achievement in the Process of Teaching]. Foundation of Education. 2009; 10(3): 65-82. [Persian]
9. Ghasemian Safaei H, Farajzadegan Z. [Active Participation of students in Teaching]. Iranian Journal of Medical Education. 2012; 11(9): 1129-1130. [Persian]

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]